ANKARA ÜNİVERSİTESİ
PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ

II. PSİKOLOJİ LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİ KONGRESİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

ÖRSEM TESİSİ

ILGAZ

Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü

II. PSİKOLOJİ LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİ KONGRESİ BİLDİRİ TAM METİN KİTABI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ

II. PSİKOLOJİ LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİ KONGRESİ

2008

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

ÖRSEM TESİSİ

ILGAZ

II.PSİKOLOJİ LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİKONGRESİ

26-29 HAZİRAN 2008

http://psikongre2008.humanity.ankara.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Türk Örnekleminde Yüreklilik Temsilleri: Betimsel Bir Çalışma

Bilge YALÇINDAĞ

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Son yıllarda pozitif psikolojinin gelişmesiyle, insanın sahip olduğu olumlu özellikler ilgi çekmeye başlamıştır. Pozitif psikolojinin konuları arasında olan yüreklilik, araştırmacıların yeterince ilgisini çekmemiş ve henüz tam bir tanımı yapılmamıştır. Bu alanda yapılan çalışmaların büyük kısmı felsefi eserler (örneğin, Tillich, 1953) ve çeşitli betimsel araştırmalardır. Betimsel araştırmalar, insanların zihinlerindeki yüreklilik kavramını anlamayı amaçlamıştır. Bu çalışmanın amacı da betimsel bir araştırma yürüterek Türklerin yüreklilik temsillerini anlamak yolunda bir ilk adım atmaktır.

Farklı yaş ve meslek gruplarından oluşan 22 kişilik heterojen bir örnekleme yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile yürekliliğin doğasına dair beş soru sorulmuştur. Mülakat kaydedilmiş ve daha sonra yazıya dökülmüştür. İçerik analizi yoluyla her bir anlamlı birim çıkarılmış ve gruplandırılmıştır.

İçerik analizinin sonuçları, bireylerin yüreklilikle ilgili bir takım ortak temsillere sahip olmalarının yanı sıra aralarında farklılıkların bulunduğunu da göstermiştir. Katılımcıların tamamı yürekliliğin olumlu bir özellik olduğunu belirtmiştir. Güçlü bir şekilde samimi olmakla bağdaştırılan açık yüreklilik, risk alma ile de ilişkilendirilmiştir. Kişinin tutumlarını değiştirmemesi, tutarlı davranması, girdiği yolda ne olursa olsun devam etmesi yürekliliğin bir göstergesi olarak görülmüştür. Yürekli kişi, kendi moral değerlerine bağlı bir insan olarak tarif edilmiştir. Fedakârlık ve özgecilikle de özdeşleştirilen yüreklilik, katılımcılara göre bir kişilik özelliği ve bireysel bir farklılıktır. Katılımcılardan yürekli bir davranışa somut bir örnek vermeleri istendiğinde, Ahmet Necdet Sezer'den Picasso'ya geniş bir örnek yelpazesi sergilemişlerdir. En sık verilen yürekİlik örneği ise Mustafa Kemal Atatürk olmuştur.

Araştırmanın bulguları ilgili literatür ışığında değerlendirilmiş, çalışmanın sınırlılıklarından bahsedilmiştir.

Bir Türk Örnekleminde Yüreklilik Temsilleri: Betimsel Bir Çalışma

Bilge YALÇINDAĞ*
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özet

Pozitif psikolojinin konuları arasında yer alan yüreklilik, hakkında çok fazla araştırma yapılmaması ve üzerinde hem fikir olunan bir tanımının olmamasına rağmen; son yıllarda artan çalışmalar bu konudaki literatürü genişletmektedir. Bu araştırmanın amacı, Türklerin zihinlerinde nasıl bir yüreklilik temsili olduğunu saptamaktır. Bu amaçla çeşitli meslek ve yaşlardan katılımcılara yüreklilik hakkındaki fikirleri sorulmuş ve görüşmeler içerik analizi yoluyla değerlendirilmiştir. Analizin sonuçları yürekliliğin olumlu bir özellik olarak algılandığını göstermiştir. Özgünlükle kuvvetli bir biçimde bağdaştırılan yüreklilik, zor koşullar, kısıtlı imkanlar ve risk alma ile de ilişkilendirilmiştir. Kişinin tutumlarını değiştirmemesi, tutarlı davranması ve sebatkar olması yürekliliğin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Yürekli kişi kendi moral değerlerine bağlı bir insan olarak tarif edilmiştir. Korku, özgecilik, bir amaca sahip olma gibi unsurlarla da ilişkilendirilen yüreklilik, bir kişilik özelliği olarak görülmüştür. Katılımcılar, Ahmet Necdet Sezer'den PicaSo'ya çok geniş bir örnek yelpazesi sergilemişlerdir, en sık verilen örnek ise Mustafa Kemal Atatürk olmuştur. Bu bulgular, literatür ışığında değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Pozitif psikoloji, yüreklilik, cesaret, özgünlük, betimsel çalışma.

Abstract

Although courage as a concept of positive psychology has been studied sporadically and has no agreed upon definition, there is a recent growth of interest in and the number of research about it. The aim of this study is to find out the mental rePresentation of courage among Turks. Participants with different ages and occupations were interviewed about their opinions on courage and these interviews were content analyzed. The results of the analyses indicated that courage was perceived positively. It was strongly aSociated with authenticity along with hard and limited conditions and risk taking. Enduring, stable attitudes; consistent behaviors and perseverance were regarded as indicators of courageousneS A courageous person was described as someone who is committed to his/her moral values. Courage also aSociated with fear, altruism and having a purpose was regarded as a personality characteristic. Participants provided a wide array of examples like Ahmet Necdet Sezer or PicaSo, with the most frequent one being Mustafa Kemal Atatürk. The findings were discuSed regarding the related literature.

Key words: Positive psychology, courage, bravery, authenticity, descriptive study.

* İletişim Adresi: e122841@metu.edu.tr, bilge_yalcindag@yahoo.com

Bu çalışmada yürekliliğin ne olduğuna ve bir Türk örneklemi tarafından nasıl algılandığına değinilecektir. Literatür, bu kavramın oldukça geniş olduğunu ve pek çok olguya tekabül edebileceğini işaret etmektedir. Yüreklilik antik çağlardan beri insanların ilgisini çekmiş, doğası anlaşılmaya çalışılmış, her zaman hayranlık duyulmuş bir erdemdir. Sokrates (akt. Platon, 2001), Nikias ve Lakhes isimli iki generalle yaptığı konuşmada hem savaşmanın hem de savaşırken geri çekilmenin yüreklilik sayılabileceğini söylemiştir. Sokrates gibi Aristoteles de yürekliliği korkaklık ve düşüncesizce atılganlık arasında bir yere koymuştur (akt. Lopez, O'Byrne ve Petersen, 2003). Bu isimler tarafından bilgili ve tedbirli olma ile bağdaştırılan yüreklilik, Platon tarafından ise kişinin asil olanı arayışı ve elde etme çabası olarak nitelendirilmiştir (akt. Lopez, O'Byrne ve Petersen, 2003). Çağımızın düşünürlerinden Tillich ise (1962), kişinin kendi olmasını, özgür seçimler yapabilmesini, davranışının sorumluluğunu alabilmesini ve insanın sınırları olduğunun kabul edilebilmesini vurgulamıştır.

Yüreklilik üzerine günümüzde iki önemli sınıflandırma vardır. İlki, pozitif psikoloji hareketinin öncülerinden Seligman ve Peterson'ın (2004) yaptığı sınıflandırmadır. Burada, yüreklilik bir erdem olarak nitelendirilmiş ve dört tane gücünün olduğundan bahsedilmiştir. Bu dört güç sırasıyla, otantiklik/özgünlük, azim/sebat, cesaret ve şevk/yaşama sevincidir. Özgünlük, Kernis ve Goldman (2006) tarafından kişinin kendini tanıması ve olduğu gibi kabul etmesi, kendisi hakkındaki bilgiyi tarafsızca algılaması ve işlemlemesi, içsel değerlerine, tercihlerine ve ihtiyaçlarına uygun hareket etmesi ve son olarak ilişkilerinde samimi, içten olması şeklinde açıklanmıştır. Azim/sebat, üstlenilen görev ve sorumlulukları yarıda bırakmama, bitirme; cesaret, tehlike, zorluk ve acı karşısında yılmama; şevk, yaşama heyecan ve enerji ile yaklaşma şeklinde tanımlanmıştır (Seligman ve Peterson, 2004; Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Pury ve Kowalski (2007) yüreklilikle ilgili sağduyu kuramlarını incelerken yürekliliğin insanlar tarafından bu dört güce ek olarak umut, aşma, iyilik ve şefkat gibi güçlerle de ilişkilendirildiğini rapor etmiştir.

Bir diğer sınıflandırma ise Lopez, O'Byrne ve Petersen'a (2003)* ait olan üçlü sınıflandırmadır. Birinci tür yüreklilik, fiziksel yürekliliktir. Bu konudaki bilgi büyük oranda Rachman'ın çalışmalarına dayanır. Rachman (2004), yirmi yıl boyunca bir paradigma kullanarak fiziksel yürekliliğin, bir işi başarmadaki iyimserlik, ortalama derecede korku ve başarılı bir performanstan oluştuğunu söylemiştir. Bu iş fiziksel bir tehdit içerir, yani yürekli insanlar stressli

* Benzer bir tipolojinin daha önce May (2007) tarafından da yapıldığını belirmek gerekir.

bir durumda korkuya rağmen ısrarlı olan insanlardır. Buradaki iyimserlik ve doğru risk analizini vurgulamak gerekir.

Lopez ve arkadaşlarına göre ikinci bir tür yüreklilik, moral yürekliliktir. Moral yüreklilik, dışlanma, onaylanmama veya bir çeşit rahatsızlık durumunda otantikliğin davranışsal dışavurumudur (Lopez ve ark., 2003). Putman da (akt. Lopez ve ark., 2003) güç sahibi bir insana iyi bir amaç için karşı çıkmayı moral yüreklilik olarak tanımlamıştır.

Üçüncü tür yüreklilik, yaşamsal yüreklilik, hayat için savaşmaktır ki, bu daha çok kötü sağlık koşulları ve yaşamın zorluk ve sıkıntılarıyla başa çıkabilmektir. Finfgeld (1999) çeşitli sağlık sorunları olan bireylerin yürekliliği nasıl kavramsallaştırdığını araştırmıştır. Bulgular, öncelikle bir algılanan tehdidin varlığının, gerçeği kabul etmenin ve iç görü sahibi olmanın yüreklilikle ilişkili olduğunu göstermiştir. Shelp (1984) ise yürekliliğin hem hastaların hem de doktorların sahip olması gereken bir erdem olduğunu eklemiştir. İnsanın kötü huylarıyla yüzleşmesi olarak tanımlanan psikolojik yüreklilik (Putman akt., Lopez ve ark., 2003), yaşamsal yürekliliğin bir başka türü olarak düşünülebilir. Lopez ve arkadaşları moral ve yaşamsal yürekliliğin pek çok insan tarafından tecrübe edildiğini ve bu ikisinin zihinsel sağlığı olumlu etkilediğini belirtmişlerdir. Bu sınıflandırma çeşitli araştırmalarla da desteklenmiştir (Lopez, O'Byrne, RasmuSen, Petersen, Yang ve Skorupski, 2007).

Çoğunluğu Batıda oluşmuş bu literatüre karşın Türkiye'de bu kavramın nasıl algılandığına dair bilgi yoktur. Bu çalışmanın amacı da bu konudaki boşluğu doldurmaktır. Toplumumuzda yürekliliğin nasıl kavramsallaştırıldığını anlamak amacıyla betimsel bir çalışma yapılmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Heterojen bir örneklem oluşturulmuştur. Katılımcılar 22 kişiden oluşan (11 erkek ve 11 kadın) ve Ankara'da yaşayan, yaşları 21 ve 62 arasında değişen kişilerdir. Örneklemde 3 doktora öğrencisi, 3 lise öğretmeni, 2 bankacı, 2 ev hanımı, 1 diş hekimi, 1 çağrı merkezi birim yöneticisi, 1 müşteri temsilcisi, 1 çaycı, 1 elektrik mühendisi, 1 banka güvenlik görevlisi, 1 insan kaynakları çalışanı, 1 doktor, 1 kasap, 1 eczacı, 1 gözlükçü, 1 hukukçu bulunmaktadır.

İşlem

Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. İlk soru olarak, katılımcılardan yüreklilik deyince akıllarına gelenin anlatılması istenmiştir. Yürekliliği nasıl tanımladıkları ve yürekli bir insanın nasıl davrandığı sorulmuştur. Buna ek olarak yürekli bir davranışın gösterildiği

bir duruma örnek göstermeleri; bu örneği kendi davranışlarından, tanıdıkları bir kişinin, toplumca tanınan bir kişinin veya tarihsel bir kişinin davranışından verebilecekleri söylenmiştir. Bu davranışı neden yüreklilik addettiklerine dair muhakemeleri de sorulmuştur. Son olarak, yürekliliğin bir özellik mi ya da duruma göre verilen bir tepki mi olduğu sorulmuştur. Bir başka deyişle, yürekliliğin bir kişinin sabit bir kişilik özelliği mi olduğu, ikinci bir ihtimal olarak da insanların yüreklice davrandığı durumlar mı olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Mülakatın sonunda katılımcılara eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulmuş, yaş ve meslek bilgileri not düşülerek teşekkür edilmiştir. Mülakatlar kayda alınarak yazıya dökülmüş ve daha sonra içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi yapılırken, her bir tematik birim çıkarılmış ve daha sonra gruplanmıştır. Gruplanırken kişi sayısı ve tematik birimlerin söylenme sıklığı hesaplanmıştır.

Bulgular ve Tartışma

İçerik analizinin sonuçları, kişilerin yüreklilikle ilgili ortak bir takım düşüncelere sahip olduklarını göstermiştir. Bu düşünceler; *genel bilgiler, tanımı- unsurları, görülme örüntüsü, doğası* ve *örnekler* olmak üzere beş başlıkta sunulmuştur.

Genel Bilgiler

Yüreklilik nedir, sorusuna yüksek oranda "cesaret" cevabı verilmiştir (15 kişi tarafından 40 defa). Yüreklilik katılımcılar tarafından cesaret, cesurluk, yiğitlik gibi kelimelerle eşleştirilmiştir. Bu kelimeler, aynı zamanda örneklemin tamamı tarafından konuşma içinde birbirinin yerine kullanılmıştır. Bir kişi bu kelimelerin yakın anlamlı olduklarını, bir kişi ise cesaretin kendi kendine yapılan bir şey, yürekliliğin ise toplum içinde gerçekleştirilen bir davranış olduğunu söylemişlerdir. Yürekliliğin sosyal bir davranış olduğuna dair inanca daha sonra tekrar değinilecektir. Ayrıca, yüreklilik ve cesaret kavramları kullanım açısından belli noktalarda ayrılıyor olabilir. Örneğin katılımcılar, cahillikten, alkol veya uyuşturucudan kaynaklanan cesaret çeşitlerinden de bahsetmişlerdir ama bu tarz bir yüreklilikten bahsederken cesaret sözcüğünü tercih etmişlerdir. Yani yüreklilik sözcüğü olumsuz bir bağlam içinde pek tercih edilmemektedir.

Yüreklilik örneklemde 8 kişi tarafından 22 defa "pozitif bir şey", "bayılırım!", "saygı duyulacak bir şey" gibi ifadelerle olumlu bir özellik olarak nitelendirilmiştir. Bunun dışında örneklemin tamamı tarafından üstü kapalı bir şekilde olumlu bir kavram olarak görülmüştür. Bu üstü kapalı beğeni, katılımcıların örneğin "herkesin her yerde böyle davranmasını isteriz", "kendim açısından çok somut bir örnek veremeyeceğim. Bu da benim için üzücü bir noktadır yani" (3. katılımcı, hukukçu), "bazen dışlanabileceğini bildiği halde korkakça davranmaması, kendine

haksızlık etmemesi, yani öz saygısının olması demektir insanın kendine" (22. katılımcı, öğretmen) gibi ifadeleriyle ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların birleştiği bir başka düşünce ise yürekliliğin "farklı alanlarda farklı bir şey" olması sebebiyle ve "göreceli" olması sebebiyle tek bir tanımını yapmanın güç olacağıdır (8 kişi tarafından, 42 defa). Buna bağlı olarak katılımcılar, yürekliliğin iş yaşamında, aşkta, arkadaşlıkta, savaşta, doğumda, ticarette, öğretmenlikte, gazetecilikte farklı olduğunu belirtmiş; bir asker için, uyuşturucu kullanan bir insan, bir öğretmen, bir başbakan, bir işçi, bir bakan, bir çoban, sıradan bir vatandaş için farklı davranışlar olacağını söylemişlerdir. Örneğin, bir kadın için "doğum yapmaktan korkmamak" yüreklilik olabilirken (9. katılımcı, ev hanımı), uyuşturucu kullanan bir insan için "üç beş kişiye saldırmak" (21. katılımcı, öğretmen), ticaretle uğraşan biri için "atılgan olmak, sahtekarlık yapmamak"tır (10., 19., 21. katılımcılar, sırasıyla elektrik mühendisi, gözlükçü, öğretmen).

Katılımcıların beşi bu konu üzerinde "çok fazla düşünmediklerini, soruları yanıtlayabilmek için biraz düşünmek gerektiğini" belirtmişlerdir (12 kere), ayrıca katılımcıların çoğunun soruları düşünerek cevapladığı veya emin olamadıkları gözlemlenmiştir. Bu durum yürekliliğin kişilerin zihninde çok da belirgin olmayan bir kavram olduğuna bir işaret olabilir.

Tanımı, unsurları

Yüreklilik, katılımcılar için sıcak bir konu olmamasına rağmen, yanıtlarda bir takım güçlü ortak noktalar görülmektedir.

Özgünlük: En belirgin ortak noktanın özgünlük olduğunu söylenebilir. Şeffaflık, açık yüreklilik, samimiyet, içtenlik, özgünlük gibi temalara 19 kişi tarafından 137 defa atıfta bulunulmuştur. Bu her türlü koşulda kendini ifade etme, inandığı şeye bağlı olma, kendi kural/değerlerine göre davranma, yanlış olanı söyleyebilmek, bildiğinden şaşmamak, samimiyet, içtenlik, öyle hissettiği için yapmak, kendine özgü olmak, kendini olduğu gibi sunmak, zihnindeki düşünceleri rahatça başkasına aktarabilmek, ikiyüzlü olmamak gibi çeşitli şekilde tarif edilmiştir. Özgür irade de özgünlük başlığı altında düşünülebilecek bir diğer ortak temadır. İki kişi tarafından 4 defa açıkça bahsedilmiş olmasına rağmen üstü kapalı şekilde ya da ima yoluyla daha fazla değinilmiştir. Açıkça "bir seçim", "kendi isteğiyle davranma" gibi sözcüklerle ifade edilirken; sürü psikolojisine bağlı olmamak, kendi ayakları üstünde durmak, otonomi sahibi olmak gibi kavramlara atıfta bulunularak ima yoluyla değinilmiştir. Özgür irade temasının özgünlük unsuru altında değerlendirilmesinin sebebi kişinin kendi içsel değerlerini referans almasıdır. Bu noktaya kadar sözü edilen özgünlük, Seligman ve Peterson'ın (2004) tanımındaki "otantiklik" boyutuyla örtüşmektedir. Lopez ve arkadaşlarının (2003) yaptığı üçlü gruplamada yer alan moral yüreklilik de

özgünlüğe tekabül edebilir. Ayrıca Kernis ve Goldman'ın (2006) önerdiği çok bileşenli otantiklik modeli ile de uyuştuğunu söylemek mümkündür. Sözü edilen modelde otantikliğin "ilişkisel yönelim" bileşeni olumlu, sıcak sosyal ilişkilere sahip olmaktır. Bu çalışmada da 3 kişi tarafından 17 defa yürekliliğin yakın ilişkilerde "seSiz kalmak, her düşündüğünü söylememek, başkası kırılmasın diye tepkisini göstermemek, başkasını üzmek yerine susup kendini üzmek" gibi bir yönünden bahsedilmiştir. Bu yorumlarda da ilişkiyi korumak, kişiye zarar vermemek amaçları ön plandadır. Şimdiye kadar bahsedilen özgünlük ve ilgili kavramların zıttı olarak düşünebileceğimiz "sahte yüreklilik" ya da dışsal bir motivasyonla gösterilen yüreklilik ise 6 kişi tarafından 27 kere belirtilmiştir. İçten gelen, doğal bir davranış olmaması, gerçekte hissetmediği gibi davranmak, ortama kabul edilme isteğiyle olmadığı gibi davranmak, numara yapmak, korktuğu için bir şeyi savunmak gibi tanımlarla belirtilmiştir.

Koşullar, dış etkenler ve riskler: Bir diğer ortak nosyon, 17 kişi tarafından 94 defa sözü edilen koşullar ve dış etkenlerdir. Katılımcılar yürekli davranışın kısıtlı imkanlarla gösterildiğinden, belirsizliğin hakim olduğu durumlarda, zaman zaman davranışın sonucunun bilinemediği durumlarda gösterildiğinden söz ederken, yürekli davranışın bazı bedelleri olabileceğinden de bahsetmişlerdir. Bu bedeller, fiziksel olumsuz sonuçlar, birtakım tehlikeler olabilir. Koşullar ve dış etkenler nosyonu altında "riskler" de değerlendirilmiştir. Yürekli davranış risk ile de bağdaştırılmıştır. Riskler, genellikle toplumla çelişme, güçlü olanla çatışma, çevre kuralları veya aileyle çatışma, riskleri göze alma, gözü kara olma gibi ifadelerle yer almıştır. "İnsanlara karşı duruş" (4. katılımcı, doktora öğrencisi), "sonucunu tam göremediğin bir durum" (6. katılımcı, çağrı merkezi birim yöneticisi), "çoğunluğun söylediği, kuralların söylediği, güçlü olanın söylediği ile çatışmak" (17. katılımcı, doktor) gibi sözlerle ifade etmişlerdir. Daha az olarak risk; başarı, gençlik, tehlike ile beraber anılmıştır. Bu tanımlar, Seligman ve Petersen'in (2004) cesaret tanımıyla ve Rate, Clarke, Lindsay ve Sternberg'in (2007) bir grup Amerikalıya sorarak elde ettiği yüreklilik tanımındaki riskle örtüşmektedir. Yine Shelp (1984)'e göre de, sonuçların belirsiz olması ve riskler yürekliliğin unsurlarındandır.

Sosyal bir davranış: Toplum içinde başkalarıyla beraber gerçekleştirilen bir davranış olduğuna 2 kişi 12 defa değinmiştir, ama bunun dışında da pek çok kez ima edildiğini söylenebilir, örneğin "sanat dünyasını karşısına almak, hayır diyebilmek" (22. katılımcı, öğretmen) gibi ifadelerde bu ima görülmektedir. Bir katılımcı ise bunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Durduk yerde yüreklilik yapmanız bir anlam ifade etmez. Ben şurada kendimi ne kadar yürekliyim desem ne olacak, ben buradayım, şuradayım. Bir anlam ifade etmiyor. Ama ben bunu bir kişiye göstermeliyim. Göstermeliyim." (11. katılımcı, bankacı).

Korku: Yürekliliğin korku ile ilişkisi literatürde de tartışılan bir konudur. Örneğin, Woodard (2004) korkunun yürekliliğin bir önkoşulu olduğunu söylerken veya Rachman (2004) yürekliler ile korkusuzları ayırırken, Shelp (1984) korku unsurunun varlığı konusunda net bir şey söylememiştir. Rate ve arkadaşlarının (2007) çalışmasında ise yürekliliği yordayıcı bir unsur olmayabileceği belirtilmiştir. Pury, Kowalski ve Spearman (2007) bu karışıklığı kişisel ve genel yüreklilik kavramlarını ortaya atarak çözmeye çalışmışlardır. Buna göre, kişisel yüreklilik, kişinin kendisi için yüreklice olan, korkunun yüksek olduğu davranışları içerirken, genel yüreklilik herkesin yüreklilik sayabileceği korkusuzluğun ve güvenin hakim olduğu davranışlardır. Korku ve yüreklilik ilişkisi bu çalışmada da tartışmalı bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Altı kişi 11 defa yürekliliğin "korktuğun halde kendini cesaretlendirip yapma, korksan da çekinsen de, korktuğun halde yapabilmek, sonuçlarından çekindiğin halde bildiğin yolda ilerlemek" gibi ifadelerle "korkuya rağmen" bir şeyler yapmak olduğunu belirtmişlerdir. Onüç kişi ise 33 defa korkmamanın, korkusuzluğun yürekliliğin bir özelliği olduğunu söylemişlerdir. Bunu "çok basit şeylerden çok korkmamak", "korkusuz", "korktuğu otorite/başkaları ne der düşüncesi yok", "korkmadan üstüne gitmek", "korkmamalarını sağlamak", "sonuçlarından korkmamak", "korkmadan her şeyini ortaya koymak", "dışlanacağını bildiği halde korkak davranmamak" gibi sözlerle ifade etmişlerdir.

Sebat: Yürekliliğin unsurlarına dair bir diğer ortak anlayış, "değişmezlik/tutarlılık, sebat" olarak adlandırılmıştır. Örneklemde 17 kişi tarafından 76 defa bahsedilmiştir. Kişinin tutumunu ne olursa olsun değiştirmemesi, kendi fikrini yılmadan savunması ve bir işi yarım bırakmama, kendi düşüncelerinin arkasında durmaya atıfta bulunmaktadır. Bu unsur bir yönüyle açık yüreklilik ve risk alma boyutuyla benzerlik gösterse de, davranışın değişmezliğine ve tutarlılığına ve girilen bir yoldan çıkılmamasına vurgu yapıldığı için ayrı bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir: "çoğu insan genelde dönektir, döner çıkarlarına zarar gelince, (yürekli insan) olaylar karşısında değişkenlik göstermez gibi geliyor bana. Yürekliyse gerçekten, numara yapmıyorsa." (4. katılımcı, doktora öğrencisi), "(Yürekli insan) yaşama daha kolay karar verir, yani girişeceği işe daha kolay karar verir. Karar verdiği zaman da işin arkasında durur ve onu kararlılıkla götürür, neticeye ulaştırır" (10. katılımcı, elektrik mühendisi), "Sonuna kadar kararlarının arkasında durmak" (14. katılımcı, bankacı), "bir işe başladığımda, yaparım, onu yarım bırakmayı hiç sevmem" (8. katılımcı, ev hanımı). Bu boyut, Seligman ve Peterson'un (2004) bir erdem olarak tanımladıkları yürekliliğin sebat gücüne denk düşebilir.

Soylu davranış/ amaç/ niyet: Yürekliliğin literatürde bahsedilen önemli bir unsuru olan soylu/yüce gönüllü davranış ya da amaç (örneğin, Rate ve ark., 2007; Peterson ve Seligman, 2004; Woodard, 2004), bu çalışmada da örneklemde 11 katılımcı tarafından 76 kere dillendirilmiştir.

Woodard'a göre (2004) bu özellik; yürekliliği pervasızlık, korkusuzluk gibi benzer kavramlardan ayıran bir özelliktir. Bu unsur, "yardımseverlik/ özgecilik/ iyi niyetlilik" olarak da adlandırılabilir. Burada davranışın ardındaki amaca veya niyete yapılan atıflar söz konusudur. İçinde yüreklendirme, yardımseverlik, fedakarlık, özgecilik, iyi niyetle hareket etme gibi bir takım olumlu özellikler barındırmaktadır. Kişiler, bir insanın yürekli bir davranışı göstermesi için "mantıklı bir sebebi olması gerektiğinden" ve gerekirse bu mantıklı sebep uğruna kendini üzebileceğinden, kendisi zarar görebileceğinden bahsetmişlerdir. Çıkar gözetilmemesinden de bahsedilmiştir: " o işin reklamı ya da kendi isminin yüceliği ya da herkes tarafından duyulacağı değil de hani, asıl onu mutlu edecek olanın sadece bir insana yardım etmek. Onu o sıkıntıdan kurtarmak" (5. katılımcı, doktora öğrencisi). Katılımcılar fedakarlıkla ilgili düşüncelerini aşağıdaki cümleler ve benzerleriyle şöyle ifade etmişlerdir: "Bir takım fedakarlıklarınız olduğu zaman bazen de diyorum ki evet, bu bir cesaret" (16. katılımcı, çaycı); "arkadaşını üzmektense kendini üzme yürekliliğini gösteriyorsun" (3. katılımcı, diş hekimi). Bir diğer ilişkili unsur ise yürekli kişinin her zaman atılgan olması gerekmediğini anlatan *"kendini geri çekebilme"* unsurudur. Üç kişi tarafından 12 kere dile getirilmiş ve bazen seSiz kalmanın, hareket etmemenin yüreklilik olduğu belirtilmiştir. Daha önce de benzer bir biçimde sözü edilen bu unsur, bir insanı üzmemek amacı güttüğü için bu başlık altında da yer almıştır.

Davranışın çapı: Katılımcılara göre yüreklilik 2 türlü gösterilebilir: "Kendi çapında veya küçük olaylarda gösterilebilecek, küçük, sade bir davranış" ya da "kitlesel, büyük etkileri olan bir davranış, bir kahramanlık". İlkine 3 kişi tarafından 7 kere değinilmiştir. Şunu belirtmek gerekir ki bu 3 kişi sade yüreklilikten, büyük çapta olan yürekliliği ayırmak için özel olarak bahsetmişlerdir. Ancak örneklemde genel olarak yürekliliğin bu şekilde algılanmasından söz edilebilir, çünkü verilen örnekler (kör insanlara yardım etmek, ticarette atılgan olmak, haksızlığa uğrayan birine yardım etmek gibi) sade yürekliliğe atıfta bulunmaktadır. İkinci tür yüreklilikten ise 7 kişi tarafından 16 defa söz edilmiştir. Katılımcılar bu tarz bir yüreklilikten bahsederken "ulvi bir amaç için" ya da "insanlık için yapıldığını" belirtmişlerdir. Bir kişi Çanakkale Savaşı'na katılmış insanlardan şu şekilde söz etmiştir: "Çanakkale Savaşı'nda herkes normal, rutin işlerini sürdürürken ya da bütün herkes bir seferberlik gösterirken sadece içlerinden bir tanesinin herkes uğruna ya da işte bütün oradaki insanları kurtarabilmek adına kendini ortaya atmasını da yüreklilik olarak... Hiçbir şekilde günün birinde anılırım, böyle hatırlanırım ya da işte gazi madalyası verilmiş galiba o sırtında mermi taşıyan güreşçiye. Bunu düşünmeden, sadece o esnada ona ihtiyaç duyulduğunu bilip o iş için cesaret göstermek işte. Bunu yapabileceğini düşünmek, bence yürekliliğin tam da tanımı". (5. katılımcı, doktora öğrencisi). Benzer şekilde "yüreklilerin tarih

yazması", "ulusal kahramanlar", "büyük değişiklikler yapmak" gibi unsurlar da bu tarz bir yürekliliğin içinde değerlendirilmiştir. Spesifik olarak, yüreklilik sadece bir kişi için ulvi bir düzeyde, insanlık için yapılan bir takım davranışlar içermektedir. Burada tarif edilen "kitlesel, büyük etkileri olan bir davranış, bir kahramanlık" şeklindeki yüreklilik, Pury ve arkadaşlarının (2007) sözünü ettiği "genel yüreklilik" kavramı ile korkunun düşük ve güvenin yüksek olması ve herkese göre yüreklilik sayılabilmesi nedeniyle örtüşmektedir. Ayrıca, Greitemeyer, Fischer, Kastenmüller ve Frey'in (2006) tanımını yaptığı sivil yüreklilik tanımıyla örtüşebilir. Burada benzerlik her iki durumda da ahlaki akıl yürütme ve empatinin yüksek olduğu olaylarda sosyal sorumluluk duygusuyla hareket ederek olumlu sosyal davranış gösterme ve bu olumlu sosyal davranışın olumsuz sonuçlarının olabileceğidir. Bir katılımcı bu iki tarz yürekliliği birbirinden ayırmada çevrenin bir önemi olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Yani, şu an Anadolu'da bir yerde çok yürekli bir çoban olabilir, çok şeyler başarabilir ama ona ulaşmadığımız zaman, o sadece bulunduğu yerde çok, çok basit adımlar atabilir.(...). Bulunduğu yerin bir önemi var yani demek istediğim. Çevrenin bir önemi var" (22. katılımcı, öğretmen). İki kişi 5 defa yürekli davranışın öznelliğinden bahsetmişlerdir: "O benim çok benimsediğim bir şey olduğu için yani, belki de hani bana göre yüreklilik değildir ama etrafımdan bakan biri için vay ne kadar büyük bir yüreklilik gösterdi. Yani onu yapan kişi belki o an fark etmiyordur" (3. katılımcı, diş hekimi). Bu durum, davranışı gerçekleştiren kişi ile davranışı değerlendirenler arasında farklı algılamalar olacağına ilişkin bir inanca işaret etmektedir, dolayısıyla davranışın çapı bakımından da aktör ve izleyenler arasında böyle bir fark olabilir.

Akılcılık-hesapsızlık: Katılımcılar tarafından yüreklilik, "akılcı olmak" ve "hesap yapmamak" özelliklerinin her ikisi de bir arada olmak koşuluyla değerlendirilmiştir. Onbir kişi tarafından 67 defa dile getirilen akılcılık; düşünerek hareket etme, davranışın düşünsel bir temeli olması, hesaplı davranmak gibi özelliklere atıfta bulunmaktadır. Bu grupta katılımcıların, rastgele tehlikeye atılmama, başkalarından destek alma, verilerle hareket etme, yardım isteme, temkinli olma, riskleri göze alırken hesap yapma, donanımlı ve bilgili olma, önlem alma, kar ve zararları değerlendirme gibi yanıtları toplanmıştır. Bunun karşıtı olarak düşünebileceğimiz hesapsızlık ise 4 kişi tarafından 50 kere dile getirilmiş bir özelliktir. Bu dört kişiden biri için yüreklilik tamamen hesapsızca bir davranıştır. Hesapsızlık; dürtüsel davranma, mantık olmadan, düşünmeden hareket etme, gençliğin gözü karalığı/çılgınlığı, bedelleri küçümsemek gibi maddelere atıf yapan yanıtları içermektedir. Ayrıca iki kişi gençlikte gösterdikleri "hesapsız yürekliliği" yaşlandıkça bir takım etkenleri düşündükleri için (işine emek verdiği yıllar, eş, çocuk gibi) göstermediklerini ama "yüreğin aynı yürek" olduğunu belirtmişlerdir.

Olumsuz yüreklilik: Sorulmamasına rağmen yürekliliğin ne gibi durumlarda olumsuz görülebileceğinden veya neyin yüreklilik olmayacağından bahsedilmiştir. Daha önce sözü edilen sahte yüreklilik bir katılımcı tarafından olumsuz görülen bir durumdur. Dört kişi ise 14 defa kabadayılık ve türevleri davranışlar, örneğin şiddet, yakıp yıkma, geleceği düşünmeyen saldırganca davranışlar, alkol, uyuşturucu etkisi ile yapılan şeyler, kötü aile ilişkilerinden kaynaklanan olumsuz davranışları ele almıştır. Kabadayılık, ahlaki temeli olmayan güç gösterisi ve gerçek yürekli insan için müdahale edilmesi gereken yanlış bir davranış olarak yorumlanmıştır. Benzer olarak yüreklilik, bir yeri yakmaya yıkmaya yönelik bir cesaret gösterme de değildir. Ayrıca yine neyin yüreklilik olmadığı, yürekliliğin doğası hakkında ipuçları verebilir. Bu bağlamda cehaletten kaynaklanan bir cesaret, korkaklık, her tehlikeye atılmak, içten olmayan davranışlar, sahtekarlık, insanların kuyusunu kazma, sözünde durmama, kararsızlık, tepki göstermemek, bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın demek, ardında mantıklı bir temeli olmayan davranışlar, özgeci olmayan davranışlardan bahsedilmiştir.

Görülme Örüntüsü

Katılımcılar yürekliliğin hayat boyu görülme örüntüsünden de bahsetmişlerdir. 4 katılımcı 19 defa yürekli davrananların sayılarının günümüzde az olduğunu, kalmadığını; böyle insanları geçmişte ya da tarihte görmenin daha mümkün olduğunu belirtmişlerdir. Ek olarak, yine 4 kişi 23 kere gençlikte bu tür davranışların daha kolay gösterileceğinden, yaşlandıkça sorumlulukların artması ve "hayat gailesi" sebebiyle yürekli davranış gösterilemediğinden bahsetmişlerdir. İki kişi ise literatürle uygun olarak yürekliliğin genç yaşlarda fiziksel boyutlarının daha çok olduğundan bahsetmişlerdir (örneğin, Szagun, 1992).

Katılımcıların 9'u 18 defa yürekli bir davranışın az görüldüğünü belirtmişlerdir. Paralel olarak, 3 kişi tarafından 7 defa böyle bir davranışın sıra dışı olduğundan, böyle bir insanın bu şekilde davranarak ortalamadan ya da çoğunluktan farklı davrandığından bahsedilmiştir.

Doğası

Bir kişilik özelliği olduğuna dair inanç: Genel olarak "yürekli insan" şeklinde bir kullanım gözlemlenmiştir. Onbeş kişi 54 defa kişilik özelliği olduğunu belirtmiştir. "Kişinin karakteridir, yapısıdır, özüdür, genlerden gelen bir özelliktir, kişiye bağlıdır, yaş ilerlese de yürek aynı yürek gibi" ifadelerle belirtmişlerdir.

Hem durumun hem kişiliğin etkili olduğuna dair inanç: Bu görüş 12 kişi tarafından 40 defa dile getirilmiştir. Yaşla veya ruh haline göre değişeceği, kişiliğin temel veya daha baskın olduğu, olayı ne kadar önemsediğinin etkili olduğu, çevrenin davranışın çapını belirlemede önemli

olduğu söylenmiştir. İnsanın içinde olabileceği ama bir takım etkenler sebebiyle ortaya çıkmayabileceği, ikisini (kişilik ve çevre) birbirinden ayırmamak gerektiği de belirtilmiştir.

Bir bireysel fark olduğuna dair inanç: Yürekliliğin bireysel bir fark olduğuna dair de vurgu yapılmıştır. Yedi kişi tarafından 21 defa, "herkeste olmayacağından", "çoğu insanın mecbur kaldığında yapacağından", "herkeste olsa da herkesin kullanmayacağından", bazılarındaki yürekliliğin "bir takım sebeplerle ortaya çıkmayacağından", "herkes için farklı şeyler ifade ettiğinden" bahsedilmiştir. "Her insan bir değildir" gibi ifadelerle bu görüş dile getirilmiştir.

Durumsal bir öğe olduğuna dair inanç: Tamamen durumsal bir öğe olduğuna dair inanç da daha zayıf olsa da dile getirilmiştir (altı kişi tarafından 19 defa). İnsanın içinde bulunduğu durum, şartlar, çevresi veya ortamın yönlendirebileceğinden veya asabiyet, travma, alkol, uyuşturucu ve bozuk ruh sağlığının insanı böyle davranışlara itebileceğinden bahsedilmiştir. Durumsal bir öğe olduğundan bahsedilirken çoğunlukla olumsuz anlamdaki yürekliliğe ve bunun da kontrolünün kişide olmadığına vurgu yapılması dikkat çekicidir.

Örnekler

Bu çalışmada katılımcılardan yürekli bir davranışa somut bir örnek vermeleri istendiğinde, Ahmet Necdet Sezer'den PicaSo'ya geniş bir örnek yelpazesinin çıktığı görülmüştür. Ortak bir örneğin kolay kolay akla gelmemesi yürekliliğin kişilerin zihninde hali hazırda kolay ulaşılabilir bir konu olmamasıyla açıklanabilir. Mustafa Kemal Atatürk en sık verilen örnek olmuştur (22 kişide 6 kişi). Atatürk'ün neden yürekli bir kişi olduğu sorulduğunda ise yanıtların yürekliliğin; özgecilik/bir amaca sahip olma, değişmezlik/tutarlılık, fedakarlık, risk alabilme, akılcı olma ve karar alabilme/atılgan olma unsurlarıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Atatürk bir çeşit "kahraman" gibi görülmemiş, akılcı olma başlığı altında verilmiş çeşitli unsurlara çok vurgu yapılmıştır.

Yirmi iki katılımcıdan 5'i kendine ait bir örnek vermemiştir, 2'si ise artık yüreklilik göstermediğini belirtmiştir. Bu durum kısmen daha önce bahsedilen hayat şartlarının insanların yüreklilik göstermesine bir engel olmasıyla açıklanabilecekken, kısmen de yürekliliğin sıradan bir davranış olarak algılanmamasıyla açıklanabilir. Kişilerin kendilerine ait bir örnek vermemelerinin bir sebebi de kendilerinin olumlu özelliklerinden bahsetmelerinin mütevazılık olmayacağına dair inancı olabilir. Bu soruda çeşitli alanlar sunulup (bir tanıdık, bütün toplumun tanıdığı kişi, tarihsel bir kişi, kendileri), bir örnek vermeleri istenmiştir. Dolayısıyla kişiler örnek verirken her hangi bir alandan seçim yapmışlardır. Aslında soruyu bu şekilde sorarak elde edilmeye çalışılan şey, örneklerin mümkün olduğunca kendiliğinden ortaya çıkan doğal örnekler olmasını sağlamaktı. Kişilerin kendilerine ait örnek verme örüntüsünün bu şekilde çıkması ise, sorunun daha ayrıntılı bir

biçimde sorulmaya değer olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın bir sınırlılığı örnek sorusunun olması gerektiğinden daha az yapılandırılmış biçimde sorulması olabilir.

Sonuç olarak, bu Türk örnekleminin yüreklilik algısının oluşmuş literatürle büyük ölçüde örtüştüğünü söylemek mümkündür. Bu durum bu kavrama dair evrensel ortak bir algının varlığına işaret etmektedir. Bu çalışmanın da alandaki felsefi ürünlere ek olarak bilimsel çalışmalara katkı yapacağı umulmaktadır. Yüreklilik konusundaki ölçüm sıkıntıları da göz önüne alındığında yararlı bir kaynak olabileceği düşünülebilir.

Kaynaklar

Finfgeld, D. L. (1999). Courage as a process of pushing beyond the struggle. *Qualitative Health Research, 9(6),* 803-814.

Greitemeyer, T., Fischer, P., Kastenmüller, A., & Frey, D. (2006). Civil courage and helping behavior: differences and similarities. *European Psychologist, 11(2),* 90-98.

Kernis, M. H., & Goldman, B. M. (2006). A multicomponent conceptualization of authenticity: Theory and research. *Advances in Experimental Social Psychology, 38,* 283-357.

Lopez, S. J., O'Byrne, K. K., & Petersen, S. (2003). Profiling Courage. In S. J. Lopez, & C. R. Snyder (Eds). *Positive psychological assesment: a handbook of models and measures.* (pp: 185-197). Washington: American Psychological Association.

Lopez, S. J., O'Byrne, K. K., & RasmuSen, H. N., Petersen, S., Yang, Y., & Skorupski, W. P. (2007). A mixed-methods examination of folk conceptualizations of courage. *Değerlendirmede.*

May, R. (2007). *Yaratma Cesareti.* (Alper Oysal, Çev). İstanbul: Metis Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi: 1975).

Platon (2001). *Lysis-Lakhes.* (Sabahattin Eyüboğlu, N. Şazi Kösemihal, çev.) İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Pury, C. L. S., Kowalski, R. M. (2007). Human strengths, courageous actions, and general and personal courage. *The Journal of Positive Psychology, 2(2),* 120-128.

Pury, C. L. S., Kowalski, R. M., & Spearman, J. (2007). Distinctions between general and personal courage. *The Journal of Positive Psychology, 2(2),* 99-114.

Rachman, S.J. (2004). Fear and courage: a psychological perspective. *Social Research, 71(1),* 149-176.

Rate, C.R., Clarke, J.A., Lindsay, D.R., & Sternberg, R.J. (2007). Implicit theories of courage. *The Journal of Positive Psychology, 2(2),* 80-98.

Seligman, M. E. P. & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: an introduction. *American Psychologist, 55(1),* 5-14.

Seligman, M. E. P., & Peterson, C. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Handbook and ClaSification.* Washington: American Psychological Association, Oxford University Press.

Shelp, E. E. (1984). Courage: a neglected virtue in the patient-physician relationship. *Social Science and Medicine, 18(4),* 351-30.

Szagun, G. (1992). Age-related changes in children's understanding of courage. *The Journal of Genetic Psychology, 153(4),* 405-420.

Tillich, P. (1962). *The Courage To Be.* New Heaven & London: Yale University Press.

Woodard, C. R. (2004). Hardines and the concept of courage. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research, 56(3),* 173-185.